

Till de som eller till dem som? En undersökning av norm och bruk

Inledning och syfte

När jag i mitt arbete redigerar eller korrekturläser andras text hamnar jag ibland i bryderi om jag ska följa rådande rekommendationer från språkvårdande institutioner eller ta hänsyn till att många kan antas reta sig på en konstruktion som anses korrekt idag men som de en gång lärt sig är felaktig.

En sådan konstruktion är användandet av *de* eller *dem* efter preposition och framför relativ bisats inledd med *som*, exempelvis *till de som/till dem som*. Jag har undersökt bruket av den konstruktionen för att se om språkbrukarna håller med språkvården om att båda alternativen är acceptabla.

Normen

Enligt Tor G Hultman som har skrivit Svenska Akademiens språklära är det grammatiskt korrekta att skriva *dem*, men han påpekar sedan att "Konstruktionen med *de* istället för *dem* framför *som*-sats har gammal hävd i svenskan. Den fanns redan i bibelöversättningar på 1500-talet och den finns i de dialekter där man skiljer mellan *di* och *dom/dem*" (Hultman 2003:95).

När formen har använts i skrift har den setts som ett tecken på bristande språklig bildning, men inom "modern svensk språkriktighetsdebatt framhålls dock ofta att konstruktionen inte i någotdera fallet kan betraktas som felaktig" (Hultman 2003:95).

Även Språkriktighetsboken (2005) anser att båda formerna är lika korrekta. Språkriktighetsboken påpekar att *dem som* är den form som använts traditionellt, men att *de som* blivit allt vanligare (2005:209) och rekommendationen är att i objektsposition och efter preposition kan båda alternativen användas (2005:211). Dock tas *till de/dem som* upp i inledningskapitlet som ett exempel på när det är omöjligt att välja en form som inte uppfattas som störande (2005:32).

Söker man bland språkfrågor som skickats in till regeringskansliets experter är svaret att båda alternativen är lika korrekta (regeringskansliet, utan årtal), och samma svar ges i Språkrådets frågelåda (Språkrådet, utan årtal).

Språkvårdare verkar alltså helt eniga om att båda formerna är likvärdiga, men så verkar inte fallet vara i tidningsvärlden. Det inflytelserika TT-språket, som enligt egen utsägo "följs i stor utsträckning inom press, radio, tv och internet i Sverige" (TT, utan årtal a), ger *dem* som enda alternativ:

Vi skriver **de** och **dem**, inte *dom*.

Pronomen böjs: **Han vände sig till dem som hade hjälpt honom. Han berömde dem som vågade ingripa.** (TT, utan årtal b)

Ett annat exempel är Computer Sweden, den största av förlaget IDG:s tidningar, som förutom en välkänd ordlista över datatekniska termer publicerar sina språkregler på nätet. Anders Lotsson (2005) skriver i en krönika på Computer Swedens sajt att båda formerna är korrekta idag, men i språkreglerna sägs det:

De eller **dem**? Efter preposition (av, om, på, åt, med, vid, av, efter, under, över ...) är det alltid **dem**. (En artikel om *dem som*, ersättning åt *dem som* - - -.) (Computer Sweden utan årtal)

Det finns alltså en diskrepans mellan vad språkvården och åtminstone brukare inom medievärlden tycker är acceptabelt.

Bruket

För att få en uppfattning om bruket har jag sökt på konkordanser i Språkbanken samt på Google på fraserna *till de som/till dem som, av de som/av dem som* och *bland de som/bland dem som*, eftersom dessa var de alternativ som nämndes i Språkriktighetsboken (2005) och Språkläran (Hultman 2003).

Jag har sökt på antalet förekomster av de olika fraserna och lagt ihop det totala antalet fraser med en preposition och sedan jämfört hur stor andel varianterna med *de* respektive *dem* förekommer.

I Språkbankens korpusar dominerar *dem* stort och resultaten är i stort sett desamma med alla tre prepositioner (tabell 1, 2 och 3) – i cirka 90 procent av fallen används *dem* och i cirka 10 procent *de*. I de skönlitterära korpusarna med texter från 1800- och 1900-talet fram till 1981 förekommer varianterna med *de* knappast alls.

Den gamla normen märks alltså tydligast i den äldre litteraturen, men är stark också i de nyare presstexterna. Och även om bruket av *de* varierar en del mellan åren i presskorpusarna finns ingen tydlig tendens på en förändring över tiden.

I sökningarna på Google får man helt andra resultat (tabell 4, 5 och 6). Här är *de* den vanligaste varianten. Och ju mer frekvent prepositionen är, desto vanligare är det med *de*. I konstruktion med prepositionen *till* används *de* i 65 procent och *dem* i 35 procent av fallen. Lite kurios är att båda sökningarna toppas av artiklar som handlar om att både *till de som* och *till dem som* är korrekta former ...

Efter prepositionen *av* är formen *de* ännu lite vanligare, över två tredjedelar väljer *de* och en knapp tredjedel *dem*. Men när vi kommer till varianterna med prepositionen *bland* – den variant som får minst antal träffar – blir det intressant, för då är *dem* vanligast. I 56 procent av fallen används *dem* jämfört med 44 procent med *de*.

Diskussion

Det här verkar vara ett fall där en sökning på Google visar att man inte bara kan titta på tidningstexter för att få en uppfattning om det faktiska bruket. Eftersom det skiljer sex år mellan mina Google-sökningar och den senaste presskorpusen (Göteborgs-Posten 04) och man inte kan jämföra över tid i Google, går det inte att utläsa om det skett någon förändring under den tiden. Men med tanke på hur stabilt bruket var i presskorpusarna från 1967 till 2004 får man anta att den stora skillnaden är typen av texter.

Med miljontals träffar i Google är det svårt att få en uppfattning om texttyperna, men tittar man på de tio översta träffarna verkar *dem* ofta komma från nätversioner av dagstidningar medan texterna med *de* är av mer blandad karaktär.

Några möjliga antaganden är att texterna på Google i högre utsträckning än korpustexterna är:

- vardagligare och i mindre utsträckning redigerade
- skrivna av skribenter som inte styrs av en arbetsgivares skrivregler
- skrivna av yngre skribenter som inte blivit uppmärksammade på att den ena formen inte är korrekt.

En anledning till att tidningsvärlden håller fast vid *dem* kan vara att man antar att det främst är de som har lärt sig att bara en form är korrekt som reagerar över den andra. Eller så vill de som bestämmer över medieföretagens skrivregler hålla fast vid den norm de själva en gång lärt sig.

Som textredigerare är det dock nog dags att, när man har den friheten, acceptera båda formerna.

Tabeller

Tabell 1: förekomsten av *till de som/till dem som* i Språkbankens korpusar (Språkbanken, utan årtal a)

Korpus	Till de som		Till dem som		Totalt antal träffar
	Antal träffar	Procent av total	Antal träffar	Procent av total	
Press 65	2	13 %	14	88 %	16
Press 76	1	8 %	12	92 %	13
Dagens Nyheter 1987	4	4 %	86	96 %	90
Press 95	14	12 %	101	88 %	115
Press 96	9	9 %	89	91 %	98
Press 97	14	7 %	190	93 %	204
Press 98	15	10 %	137	90 %	152
Göteborgs-Posten 01	43	16 %	229	84 %	272
Göteborgs-Posten 02	44	14 %	268	86 %	312
Göteborgs-Posten 03	25	8 %	274	92 %	299
Göteborgs-Posten 04	22	7 %	290	93 %	312
Forskning & Framsteg 92–96	0	0 %	5	100 %	5
Äldre svenska romaner	0	0 %	45	100 %	45
Bonniers romaner 76/77	0	0 %	60	100 %	60
Bonniers romaner 80/81	2	4 %	46	96 %	48
Strindbergs brev	3	6 %	47	94 %	50
Strindbergs romaner	0	0 %	1	100 %	1
Summa alla korpusar	198	9 %	1 894	91 %	2 092

Tabell 2: förekomsten av *av de som/av dem som* i Språkbankens korpusar (Språkbanken, utan årtal b)

Korpus	Av de som		Av dem som		Totalt antal träffar
	Antal träffar	Procent av total	Antal träffar	Procent av total	
Press 65	3	11 %	25	89 %	28
Press 76	6	15 %	33	85 %	39
Dagens Nyheter 1987	6	4 %	142	96 %	148
Press 95	38	12 %	271	88 %	309
Press 96	96	27 %	255	73 %	351
Press 97	55	12 %	408	88 %	463
Press 98	42	10 %	391	90 %	433
Göteborgs-Posten 01	93	13 %	613	87 %	706
Göteborgs-Posten 02	115	13 %	794	87 %	909
Göteborgs-Posten 03	87	11 %	703	89 %	790
Göteborgs-Posten 04	80	9 %	842	91 %	922
Forskning & Framsteg 92–96	0	0 %	22	100 %	22
Äldre svenska romaner	0	0 %	100	100 %	100
Bonniers romaner 76/77	0	0 %	101	100 %	101
Bonniers romaner 80/81	2	3 %	76	97 %	78
Strindbergs brev	0	0 %	0	0 %	0
Strindbergs romaner	0	0 %	23	100 %	23
Summa alla korpusar	623	11 %	4 799	89 %	5 422

Tabell 3: förekomsten av *bland de som/bland dem som* i Språkbankens korpusar (Språkbanken, utan årtal b)

Korpus	Bland de som		Bland dem som		Totalt antal träffar
	Antal träffar	Procent av total	Antal träffar	Procent av total	
Press 65	0	0 %	19	100 %	19
Press 76	0	0 %	13	100 %	13
Dagens Nyheter 1987	2	5 %	38	95 %	40
Press 95	8	11 %	65	89 %	73
Press 96	4	9 %	42	91 %	46
Press 97	15	14 %	93	86 %	108
Press 98	8	11 %	65	89 %	73
Göteborgs-Posten 01	12	10 %	113	90 %	125
Göteborgs-Posten 02	34	16 %	181	84 %	215
Göteborgs-Posten 03	20	9 %	201	91 %	221
Göteborgs-Posten 04	21	11 %	176	89 %	197
Forskning & Framsteg 92–96	0	0 %	6	100 %	6
Äldre svenska romaner	0	0 %	28	100 %	28
Bonniers romaner 76/77	0	0 %	17	100 %	17
Bonniers romaner 80/81	0	0 %	11	100 %	11
Strindbergs brev	0	0 %	1	100 %	1
Strindbergs romaner	0	0 %	1	100 %	1
Summa alla korpusar	623	11 %	4 799	89 %	5 422

Tabell 4: förekomsten av *till de som/till dem som* i Google (Google 2010 a, 2010 b)

Korpus	Till de som		Till dem som		Totalt antal träffar
	Antal träffar	Procent av total	Antal träffar	Procent av total	
Google	5 550 000	65 %	3 020 000	35 %	8 570 000

Tabell 5: förekomsten av *av de som/av dem som* i Google (Google 2010 c, 2010 d)

Korpus	Av de som		Av dem som		Totalt antal träffar
	Antal träffar	Procent av total	Antal träffar	Procent av total	
Google	27 900 000	73 %	10 200 000	27 %	38 100 000

Tabell 6: förekomsten av *bland de som/bland dem som* i Google (Google 2010 e, 2010 f)

Korpus	Bland de som		Bland dem som		Totalt antal träffar
	Antal träffar	Procent av total	Antal träffar	Procent av total	
Google	1 750 000	44 %	2 270 000	56 %	4 020 000

Källförteckning

Computer Swedens webbplats (utan årtal). *CS Språkwebb*. Hämtat 2010-10-27 från <http://cstjanster.idg.se/sprakwebben/sprakregler.asp>

Google (2010 a). Sökning på "till de som". Hämtat 2010-10-25 från http://www.google.com/search?q=%22till+de+som%22&rls=com.microsoft:sv:IE-SearchBox&ie=UTF-8&oe=UTF-8&sourceid=ie7&rlz=117RNTN_sv

Google (2010 b). Sökning på "till dem som". Hämtat 2010-10-25 från http://www.google.com/search?q=%22till+dem+som%22&rls=com.microsoft:sv:IE-SearchBox&ie=UTF-8&oe=UTF-8&sourceid=ie7&rlz=117RNTN_sv

Google (2010 c). Sökning på "av de som". Hämtat 2010-10-28 från http://www.google.com/search?hl=sv&rls=com.microsoft%3Asv%3AIE-SearchBox&rlz=117RNTN_sv&q=%22av+de+som%22&btnG=S%C3%B6k&aq=f&aqi=g1&aql=&oq=&gs_rfai=

Google (2010 d). Sökning på "av dem som". Hämtat 2010-10-28 från http://www.google.com/search?q=%22av+dem+som%22&rls=com.microsoft:sv:IE-SearchBox&ie=UTF-8&oe=UTF-8&sourceid=ie7&rlz=117RNTN_sv

Google (2010 e). Sökning på "bland de som". Hämtat 2010-10-28 från http://www.google.com/search?hl=sv&rls=com.microsoft%3Asv%3AIE-SearchBox&rlz=117RNTN_sv&q=%22bland+de+som%22&btnG=S%C3%B6k&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=

Google (2010 f). Sökning på "bland dem som". Hämtat 2010-10-28 från http://www.google.com/search?hl=sv&rls=com.microsoft%3Asv%3AIE-SearchBox&rlz=117RNTN_sv&q=%22bland+dem+som%22&btnG=S%C3%B6k&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=

Lotsson, Anders (2005). Computer Swedens webbplats, *Språksamt*. Hämtat 2010-10-27 från <http://computersweden.idg.se/2.2683/1.5683>

Hultman, Tor G. (2003) *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Norstedts.

Regeringskansliets webbplats (utan årtal). *Språkliga frågor och svar*. Hämtat 2010-10-27 från <http://www.regeringen.se/sb/d/2729#D>

Språkbankens webbplats (utan årtal a). *Konkordanser*. Hämtat 2010-10-25 från <http://spraakbanken.gu.se/konk/>

Språkbankens webbplats (utan årtal b). *Konkordanser*. Hämtat 2010-10-28 från <http://spraakbanken.gu.se/konk/>

Språkriktighetsboken (2005). Utgiven av Svenska språknämnden. Stockholm: Norstedts.

Språkrådets webbplats (utan årtal). *Frågelådan, svar på frågan "När skriver man de och när skriver man dem?"*. Hämtat 2010-10-27 från <http://www.sprakradet.se/frågelådan>

TT:s webbplats (utan årtal a). *TT-språket överblick*. Hämtat 2010-10-27 från <http://www.tt.se/ttsprak/>

TT:s webbplats (utan årtal b). *TT-språket/Ordformer/Pronomen*. Hämtat 2010-10-31 från <http://www.tt.se/ttsprak/>